

The article analyses activity of Ukrainian upper secondary libraries in Galychyna at the second part of 19th – to the early 20th century when upon complicated social and political conditions they essentially asserted influence on formation of generation of Ukrainian figures in such areas as culture, literature, education and formation of reader tastes and interests among pupils. Productivity of this experience for strengthening the role of libraries in education of modern young generation is determined.

Key words: library, upper secondary, writings of Ukrainian and world literature, reader interests.

doi:10.15330/esu.9.25-31

УДК 35.073.5 : 369.223.41/46 + 369.7(73)

ББК 65.827.1

Вікторія Стинська

ДЕРЖАВНІ ПРОГРАМИ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ МАТЕРИНСТВА І ДИТИНСТВА В США

У статті розглянуто державні програми соціальної підтримки материнства і дитинства в США: “Допомога сім’ям з дітьми”; “Трудова ініціатива”; Програма трудової діяльності і професійного навчання; “Продуктові талони”; Програма допомоги бідним сім’ям з дітьми у випадку надзвичайних ситуацій; “Сімейний доступ до медичної страхової безпеки”; Програма соціального забезпечення та ін.

Проаналізовано законодавчу базу, що сприяла реалізації державних програм соціальної підтримки в США, зокрема Закон про підтримку сім’ї, Закон про соціальне забезпечення, Закон “Дотримання мір щодо забезпечення підтримки по догляду за дітьми”.

Ключові слова: соціальна підтримка, державна програма, материнство, дитинство, США.

Постановка проблеми. Проблеми трансформаційного періоду в українському суспільстві відбилися на соціально-економічному становищі та умовах життя всіх категорій сімей. Сім’я як соціальний інститут, на який в основному покладається вирішення демографічної проблеми й створення найкращих умов для повноцінного розвитку дитини та з яким пов’язуються подальші суспільні перетворення в країні, потребує уважного вивчення та розробки на цій основі відповідних програм її становлення, розвитку й підтримки.

Розв’язання цього завдання певною мірою неможливе без ретельного вивчення передового зарубіжного досвіду. Не випадково Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ століття) одним з пріоритетних напрямів виховання визначає розробку теоретико-методологічних аспектів національної системи виховання з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду, організацію родинного виховання та освіти як важливої ланки виховного процесу.

У Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті зазначається, що освіта підпорядкована формуванню системи національних інтересів як головних пріоритетів світоглядної культури особистості, і разом з тим вона сприяє оволодінню багатствами світової культури, вихованню поваги до народів світу. Звернення до досвіду інших країн, які мають сформовані традиції в галузі інтеграції всіх виховних сил суспільства, зокрема сімейної підтримки, дають можливість виявити позитивні й негативні моменти в організації вітчизняного виховного процесу, обґрунтувати шляхи його вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд науково-методичної літератури засвідчив зростання інтересу багатьох науковців до питання соціальної політики підтримки материнства й дитинства. Різні теоретичні та практичні аспекти соціальної політики США щодо сім'ї розглядали американські вчені Р. Гарріс, С. Кемірмен, А. Кахн, П. Кінгстон, Л. Ліма та ін. Американську систему соціального забезпечення і соціальної роботи США досліджували вітчизняні науковці В. Безлюдна, У. Берегуляк, А. Козлов, Н. Кирилова, І. Ламбаєва, Г. Осипов та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Водночас, питання соціальної підтримки материнства й дитинства в США й досі залишається недостатньо висвітленим, що й зумовило вибір теми статті.

Формулювання цілей статті. Мета статті – на основі аналізу джерелознавчих матеріалів окреслити сутність державних програм соціальної підтримки материнства й дитинства в США.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Як свідчить аналіз джерельної бази, особливістю соціальної підтримки сім'ї в США була наявність різних державних програм, що передбачали надання допомоги виключно бідним сім'ям. Перша така програма державної підтримки з'явилася в США в 1935 р. під назвою Допомога сім'ям з дітьми (ДСІД) – (Aid to families with dependent children – AFDC), котра передбачала виплату допомоги малозабезпеченим сім'ям з дітьми, котрі втратили годувальника. В наступне десятиріччя завдання програми було розширено низкою безплатних послуг для підтримки та зміцнення сім'ї.

Щоб сім'я отримувала допомогу, дитина (віком до 18 років) мала проживати з одним із батьків і навчатися в школі або професійно-технічному училищі. В 26 штатах і окрузі Колумбія допомога надавалася також повним сім'ям з дітьми, якщо годувальник був безробітним.

Кожний отримувач допомоги за програмою ДСІД був зобов'язаний брати участь у програмі “Трудова ініціатива” (Work Initiative), що пропонувала різні види трудової діяльності, професійне навчання, а також сприяла працевлаштуванню. Від участі у програмі звільнялися тільки хворі і літні люди, батьки дітей до 6 років, вагітні на 7 місяці, особи, що доглядали за хворими, працюючі (мінімум 30 год. в тиждень), а також, якщо один із двох батьків приймав участь у програмі [4, с. 2].

В 1988 р. в США було прийнято Закон про підтримку сім'ї (Family Support Act), який передбачав скорочення державних виплат сім'ям, що сприяло підвищенню відповідальності сімей, що отримували ДСІД докладати більше зусиль для самозабезпечення. Одна із важливих частин закону – програма трудової діяльності і професійного навчання під назвою Джобс (Job Opportunity and Basic Skills Training – JOBS) – передбачала стимулювання та заохочування членів сім'ї до професійного навчання шляхом надання додаткових пільг [7, с. 2]. Зокрема, відповідно до окресленого закону адміністрація штатів мала організувати або оплачувати догляд за дитиною, якщо матір працює чи навчається.

Всі користувачі допомоги по ДСІД мали право на участь у програмі “Продуктові талони” (Food stamps), яка поширювалася на сім'ї з дітьми, бездітні сім'ї та одиноких людей, якщо їх прибуток не перевищував 30 відсотків від федеральної межі бідності. Сума, на яку видавалися продуктові талони залежала від розміру допомоги по ДСІД.

Всім отримувачам допомоги по ДСІД гарантувалося безплатне обслуговування за програмою охорони здоров'я Медікейд (Medicaid). Право на медичну допомогу по лінії Медікейд зберігалося ще впродовж 9 місяців (в окремих випадках і 15 місяців) для сімей, які втратили право на отримання допомоги за програмою ДСІД. У штаті Вірджинія доступ до якісних медичних послуг сім'я отримувала за програмою Сімейний доступ до медичної страхової безпеки (Family Access to Medical Insurance Security), що передбачала медичне страхування дітей із сімей з низьким доходом та вагітних жінок. Такий підхід свідчив про високий рівень соціальної підтримки сім'ї в США.

Як свідчить аналіз джерельної бази, число одержувачів допомоги за програмою ДСІД динамічно зростало. Якщо у 1960 р. їхня кількість складала 3 млн. осіб, то станом на 1989 р. – 11,2 млн. осіб. Загальна сума річних виплат складала понад 17,5 млрд. доларів. Причому, в 1986 р. 74 відсотка сімей-одержувачів ДСІД мали двох дітей (в 1969 р. таких сімей налічувалося 50 відсотків); 43 відсотка – тільки одну дитину (в 1969 р. – 27 відсотків) Позашлюбні діти склали 49 відсотків всіх дітей-одержувачів ДСІД в 1986 р. (в 1969 р. – 28 відсотків) і ще 36 відсотків дітей опинилися в цій категорії через розлучення або окреме проживання батьків [4, с. 6–7].

Близько в половині штатів США діяла також програма допомоги бідним сім'ям з дітьми у випадку надзвичайних ситуацій (Emergency Assistance), що передбачала матеріальну допомогу впродовж 30 днів в рік. Підставою для отримання такої одноразової допомоги могла бути відсутність житла, необхідність в дороговартісних медичних послугах та ін.

Одним із видів державної допомоги дітям із неблагополучних сімей була система опікунства. Суть її полягала в тому, що якщо біологічні батьки належно не піклувалися про дитину, вели аморальний спосіб життя, то працівник соціальної служби мав право передати дитину на виховання опікуна (родичу або іншій сторонній людині). Опікуни для догляду за дитиною отримували матеріальну допомогу. За життям дитини в опікуна пильно стежили соціальні служби. Якщо обстановка в біологічній сім'ї змінювалась в кращу сторону – батьки мали змогу повернути дитину.

Як свідчить аналіз джерельної бази, система опікунства в США динамічно функціонувала. Якщо в 1985 р. загальна кількість дітей, що виховувались опікунами складала 275 тис., то в 1989 р. – ця цифра сягала понад 360 тис. осіб. З 1981 р. по 1989 р. федеральні видатки на систему опікунства виросли в 8 разів і склали в 1989 р. 1,1 млрд. дол. Плата на утримання однієї дитини обходилася федеральній казні в 350 дол. в місяць (1989 р.), а з урахуванням суми, що виділялася штатами – 658 дол. в місяць. Це середні виплати сім'ям, в яких утримувалася одна-дві дитини [8, с. 132–134].

У 1991 р. у Вашингтоні відбувся конгрес, присвячений питанням системи соціального забезпечення дітей. Відтак, на думку більшості американських учених, система опікунства не вважалася найкращим способом виховання дітей із неблагополучних сімей. Більшість учасників конгресу вважали, що "...основні зусилля держава має спрямовувати на зміцнення сім'ї, допомогу сім'ї всіма засобами, а не знаходити їй заміну у вигляді опікуна, що виховує чужих дітей. Передача дитини опікуну не повинно бути єдиним виходом. Корисним вона буде тільки тоді, коли опікунами будуть професіонали, що пройшли спеціальне навчання" [8, с. 122].

Велику увагу у США приділяли соціально-педагогічній підтримці неповних сімей, оскільки кількість дітей, що народилися поза шлюбом досягла в 1988 р. 5,3 млн. осіб [9, с. 67]. Ще в 1950 р. американський конгрес докладав зусилля, щоб покращити матеріальне становище неповних сімей, приймаючи закони, що стосувалися встановлення батьківства, розшуку батьків, виконання ними фінансових зобов'язань по відношенню до дітей. В 1975 р. доповненням до Закону про соціальне забезпечення (Social Security Act) було прийнято новий закон “Дотримання мір щодо забезпечення підтримки по догляду за дітьми” (Child support enforcement Act), котрий надав повноваження владі штату встановлювати батьківство, розшукувати батьків, що ухилялися від сплати аліментів, визначати розмір аліментів і приймати примусові міри неплатникам. Недоліком закону 1975 р. була його спрямованість на сім'ї, що одержували допомогу за програмою ДСІД, внаслідок чого більшість неповних сімей були позбавлені підтримки. Кошти, що поступали у вигляді аліментів сім'ям-одержувачам допомоги, зараховувались в бюджет штату. І тільки, якщо розмір аліментів перевищував суму допомоги, різницю віддавали сім'ї. Таким чином стимулювалася зацікавленість влади штату у встановленні батьківства і прийнятті примусових мір щодо виплати аліментів. Як наслідок – закон сприяв тому, що загальна сума на утримання дітей (в 1983 р. в порівнянні з 1976 р.) виросла в чотири рази, а у випадку встановлення батьківства – в 14 раз [4, с. 58].

Більш суттєвими стали доповнення до закону, прийняті в 1984 р., що передбачали поширення його норм на всіх дітей, що потребували державної соціальної підтримки щодо стягнення аліментів. Сім'ям, що не одержували допомоги, стягнені аліменти віддавалися повністю. Одержувачам державної допомоги за програмою ДСІД із загальної суми аліментів видавали 50 дол. незалежно від їх розміру [4, с. 59, 63].

Закон 1984 р. дав владі штату право на примусове стягнення з батьків засобів на утримання дітей за їх місцем роботи, якщо виплати були просрочені на один місяць. Було встановлено також право на конфіскацію власності неплатника до сплати ним заборгованості та притягнення злісних неплатників аліментів до судової або адміністративної відповідальності.

Як свідчить аналіз джерельної бази, у сфері охорони материнства і дитинства США у 80-х рр. ХХ ст. значно відставало від більшості західноєвропейських країн. Державна політика практично зводилася до антидискримінаційного законодавства по відношенню до жінок, яке було прийнято в 1978 р. (Pregnancy Discrimination Act). Відповідно до нього, вагітність, роди і перші місяці догляду за дитиною розглядали як тимчасову втрату працездатності, що забезпечувалась лікарняним листом для жінок, що мали страховку. Відтак, в законодавстві не вказувалося на тривалість відпустки, розмір виплат та збереження за жінкою робочого місця. Ці питання віддавалися на розгляд працедавця, котрий як правило, тривалість декретної відпустки, її оплату та збереження робочого місця ставив у залежність від стажу роботи та кваліфікації жінки. Зокрема, мінімальні пільги і оплачувана медична допомога надавалася жінкам із стажем не менше шести місяців, а шеститижнева оплачувана декретна відпустка – із стажем 5 років. При більшому стажі роботи жінки могли розраховувати на частково оплачувану або неоплачувану відпустку на 2 – 3 місяці зі збереженням робочого місця [6].

За програмою Медікайд відповідно до законодавства до 1991 р. дородову та післяродову медичну допомогу мали отримувати тільки жінки із малозабезпечених

сімей. В 1991 р. цей порядок поширювався і на жінок, що мали сімейний дохід на 25 відсотків вище рівня бідності, а в 1992 р. – відповідно на 50 відсотків [5, с. 87].

За рішенням американського конгресу у 1990 р. всіх дітей віком до 6 років, що живуть у сім'ях з доходом вище рівня бідності на 33 відсотки, було охоплено обов'язковим і безкоштовним медичним обслуговуванням.

В 90-ті рр. ХХ ст. у США було розроблено багато програм, мета яких – зниження дитячої смертності до 7 на 1000 осіб. Ці програми передбачали збільшення державної допомоги, покращення діяльності служб охорони здоров'я, розширення досліджень у сфері лікування наркоманії, а також виділення коштів на додаткове харчування матерів, немовлят та дітей.

Найбільш широкомасштабною стала програма Додаткового харчування для жінок, немовлят і дітей, яка передбачала надання продуктів харчування для дітей, вагітних та жінок в післяродовий період, чиї доходи були нижчі рівня бідності. Талони на харчування надавалися тим жінкам, які перебували на обліку у лікаря під час вагітності, а після родів – отримували консультації в службі планування сім'ї. За офіційними даними, програма охоплювала тільки від 40 до 50 відсотків жінок, немовлят і дітей, що складало близько 3,4 млн. осіб. Державою виділялося на програму в кінці 80 – на початку 90-х рр. ХХ ст. близько 2 млрд. дол. [5, с. 114–115].

Федеральна влада і влада штатів фінансувала також дві програми безкоштовних або частково оплачуваних сніданків для школярів. За статистичними даними, в 1988 р. такі сніданки отримували 28 млн. школярів, що складало 70 відсотків всіх вихованців державних шкіл, на які держава асигнувала 3,4 млн. дол. [9, с. 370].

Програма соціального забезпечення (Social Security Program) передбачала відкриття у США спеціальної установи соціальної допомоги сім'ї і дітям, яка на сучасному етапі пропонувала такі види підтримки:

1. Організація спеціальних груп професійного навчання для батьків, допомога з працевлаштування.
2. Забезпечення нагляду за дітьми, чиї батьки працюють або навчаються.
3. Створення і підтримка служб захисту дітей від насильства в сім'ї.
4. Створення і інспекція дитячих будинків, а також робота з прийомними дітьми, спостереження за адаптацією дитини.
5. Розвиток служб допомоги дітям у здобуванні освіти.

Зокрема, у США певні категорії сімей мали право на пільгові послуги з догляду за дітьми у періоди роботи та/або навчання батьків. Вартість таких послуг покривалася з федерального блокового гранту на догляд за дітьми і розвиток дітей із малозабезпечених сімей. Допомога на догляд за дітьми надавалася у формі сертифікату (ваучеру) або через укладання договорів з надавачами послуг. Допомога надавалася на догляд за дітьми віком до 13 років (для дітей з особливими потребами – до 18 років) сім'ям з сукупним доходом менше 200 відсотків встановленої на федеральному рівні межі бідності. У 2008 р. федеральним фондом для названих категорій було виділено 5 млрд. доларів допомоги. Щонайменше 4 відсотки коштів цього фонду мало спрямовуватися на покращення якості догляду за дітьми і додаткові послуги батькам, такі як консультування батьків щодо вибору належного надавача послуг, спроможного задовольнити потреби їхніх дітей [3, с. 9–10].

Сім'ї, що не входили до числа користувачів вказаної програми, також могли звертатися за вищепереліченими послугами, але вже за деяку плату. Певні послуги, наприклад, захист дітей від домашнього насильства надавалися безкоштовно всім

категоріям населення. Крім того, в екстремальних ситуаціях соціальна установа брала на себе турботу про дітей, незалежно від рівня доходів сім'ї.

Структурно дитяча соціальна служба включала:

- відділ інформації, який здійснював збір і обробку інформації про роботу служби і потреби клієнтів;
- відділ апеляцій, куди можна було подати скаргу.
- консультативна порада, в яку входили представники різних соціальних служб, члени профспілок, громадських організацій, приватні особи, клієнти. Ця порада оцінювала ефективність діяльності служб, здійснювала зв'язки державної соціальної служби з іншими формами організації допомоги дітям [2, с 79].

Особливістю соціально-педагогічної підтримки у США було існування великої кількості приватних соціальних організацій, що існували за рахунок благодійних внесків, і, першочерговим завданням ставили надання різного виду посиленої допомоги сім'ям, а саме:

- Американська служба сім'ї (Family Service America), що розробляє освітні програми, виступає спонсором досліджень і публікацій в галузі соціальної роботи з сім'ями, бере участь у формуванні сімейної політики, інформує законодавчі органи про потреби американських сімей. Місцеві підрозділи організації забезпечують сімейну і шлюбну терапію (особливо для молодих сімей), розробляють навчальні програми, надають соціальні послуги сім'ям.
- Організація з надання послуг сім'ям (Family Service Organization), першочерговим завданням якої є надання необхідних послуг сім'ям, особливо молодим і багатодітним.
- Лютеранська соціальна служба представляє собою мережу агентств, які надають головним чином допомогу дітям і людям похилого віку.
- Американський Червоний Хрест, до сфери діяльності якого входить система соціального обслуговування (доставка продуктів, дружні візити, консультації та захист прав сімей, які опинилися у складних умовах ін.) [1, с. 41].

Таким чином, в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. у США увагу держави, різних соціальних організацій було сконцентровано на створенні державних соціальних програм підтримки материнства і дитинства, розв'язанні проблем благополуччя і здоров'я дитини, правовий захист сім'ї та ін. Здійснений аналіз дозволяє певним чином зробити паралелі, виявити слабкі ланки національної системи соціальної підтримки сім'ї, її правової складової. Серед пріоритетів, на нашу думку, можна визначити наступні:

- система соціальної підтримки материнства і дитинства України потребує поглибленого наукового аналізу з позицій виявлення нових шляхів і напрямів її удосконалення;
- до системи підтримки материнства і дитинства слід залучати недержавні структури, які б хотіли займатися благодійництвом.

1. Закриницька В. Зарубіжний досвід соціального захисту сім'ї, дітей та молоді: особливості організації та правового забезпечення / В.О.Закриницька // Юрист України. – 2012. – № 3 (21). – С. 36 – 42.
2. Чорбинский С.А. Социальная работа и социальные программы в США / С.А.Чорбинский. – М., 1994. – 125 с.
3. Ширмер Я. Соціальна допомога в США [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.case-ukraine.com.ua/>
4. Data and materials related to Welfare programs for families with children / Prep. by the staff for the use on the Comm. on finance, US Senate. – Wash.: Gov. print. off., 1988. – VII. – 331 p.

5. Funding for children in fiscal year 1990: Hearing before the Task force on human resources of the Committee on the budget, House of representatives, 101st Congr., 1st sess., Mar.8, 1989. – Wash.: Gov. print. off., 1989. – IV. – 137 p.
6. Kamerman Sh. Maternity policies and working women / Kamerman Sh., Kahn A.J., Kingston P. – N.Y.: Columbia univ. press, 1983. – XI. – 183 p.
7. Oversight of the Family support act of 1988: Hearing before the Subcomm. on human resources of the Comm. on ways a. means. House of representatives, 101st Congr., 1989. – III. – 194 p.
8. State of the nation's child welfare system: Hearing before the Subcomm. on human resources of the Comm. on ways a. means. House of representatives, 102d Congr., 1st sess., Mar. 19, 1991. – Wash.: Gov. print. off., 1991. – III. – 172 p.
9. Statistical abstract of the United States: Nat. data book / US. Dep. Of commerce. Bureau of the census. – 112th ed. – Wash.: Gov. print. off., 1992. – XX. – 979 p.

The article deals with the issue of government programs to support motherhood and childhood in the USA: Aid to families with dependent children Program; Work Initiative Program; Job Opportunity and Basic Skills Training Program; Food stamps Program; Emergency Assistance Program, Family Access to Medical Insurance Security Program; Social Security Program and others.

The legislative frame work that helped to implement state programs to support social policy in the USA, namely Family Support Act, Social Security Act, Child Support Enforcement Act and others, was analyzed.

Key words: social benefit, government program, motherhood, childhood, the USA.

doi: 10.15330/esu.9.31-37

УДК 378.22 (73)

ББК 74.48

Віталій Третько, Аліна Шевченко

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ МАГІСТРІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УНІВЕРСИТЕТАХ США

У статті проаналізовано особливості організації дистанційного навчання магістрів публічного адміністрування в університетах США. Окреслено актуальні проблеми дистанційного навчання, моделі, режими навчання. Висвітлено основні види освітніх послуг та технології організації дистанційного навчання в університетах США. На підставі аналізу системи дистанційного навчання магістрів публічного адміністрування в університетах США зроблено висновок про доцільність упровадження досвіду США з метою удосконалення професійної підготовки магістрів публічного адміністрування в українських вищих навчальних закладах.

Ключові слова: публічне адміністрування, університети США, магістерські програми, дистанційне навчання.

Постановка проблеми. Становлення України як сучасної соціальної і правової держави обумовлено якістю державного управління і місцевого самоврядування. Цей процес сьогодні безпосередньо залежить від професійного рівня управлінських кадрів. За роки незалежності проведена значна робота щодо становлення нової системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, серед яких провідне місце посідають працівники, які пройшли навчання за магістерськими програмами. Разом з тим, поширення процесів глобалізації, формування європейського простору вищої освіти вносять суттєві корективи у вихідні умови, науково-методичне забезпечення і процес навчання державних службовців.